

הרב מאיר סילמן

כתם על בגד שקוף

שאלה

אישה ראתה כתם גדול מגריס על בגד שקוף.¹ מה דינה? האם הבגד נחשב כבגד צבעוני שאינו מקבל טומאת כתמים או כבגד לבן המקבל טומאת כתמים?

א. כתם על בגד צבוע

מדין תורה האישה נאסרת רק אם ראתה את הדם בהרגשה,² וחכמים³ גזרו אף על דם שנמצא ללא הרגשה, המוגדר 'כתם', שאוסר בתנאים מסוימים. נחלקו תנאים בברייתא,⁴ אם בגד צבוע מטמא משום כתם:

תנו רבנן, בגד צבוע - מטמא משום כתם, רבי נתן בר יוסף אומר: אינו מטמא משום כתם... שלא הותרו בגדי צבעונין לאשה אלא להקל על כתמייהן.
הרמב"ן⁵ פסק לאסור כתנא קמא, וכן דעת רבנו שמחה⁶ והראב"ן⁷ לאסור כתם שנמצא על בגד צבעוני. הרמב"ם,⁸ הרא"ש⁹ והרשב"א¹⁰ פסקו להיתר: 'שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר - אלא להקל',¹¹ וכן פסק השלחן ערוך.¹²

ב. טעם ההיתר

בביאור ההיתר נאמרו כמה טעמים. רש"י¹³ פירש את דעת רבי נתן בר יוסף, שבגד צבוע אינו מקבל טומאת כתמים, מפני שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור'. וכעין זה כתב

1. כגון בגד ניילון, לסוברים שגם בגד ניילון מקבל טומאה, עי' ספר פוע"ה א, עמ' 153 הלכה יח.
2. נידה נז ע"ב. יש מקרים מסוימים של ראיית דם, שאף על פי שאינה בהרגשה, דינה כראייה בהרגשה, כגון דם שנראה בבדיקה פנימית.
3. נידה נט ע"א.
4. שם סא ע"ב.
5. הלכות נידה לרמב"ן, פ"ד ה"ו.
6. במחלוקת התנאים פסק כדעה המתירה, אך הסביר שההיתר הוא רק לטהרות ולא לבעלה.
7. הובאו בהגהות מיימוניות, הל' איסורי ביאה פ"ט ה"ז. משמע מדבריו שהבין כך גם את דברי הרמב"ם.
8. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פ"ט ה"ז.
9. רא"ש, נידה פ"ט סי' א.
10. תורת הבית הארוך, בית ז שער ד; ובתורת הבית הקצר, כתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה.
11. נידה נח ע"ב. כלל זה נאמר על דיני כתמים.
12. שו"ע, יו"ד סי' קצ סעי' י.
13. נידה סא ע"ב.

גם הריטב"א:14 'שאינ הכתם ניכר בו כמראה דם גמור כדי שיגזרו עליו חכמים משום כתם'. כלומר חכמים גזרו שכתם אוסר רק אם הוא נמצא באופן שאפשר לזהותו כדם, ועל בגד צבעוני קשה לזהות, ואנו מסופקים אם הכתם הוא דם או דבר אחר. בדברי ה'חכמת אדם'¹⁵ משמע שבגד צבוע אינו אוסר כשנמצא עליו כתם, מפני שאינו מקבל טומאת נגעים.¹⁶ על פי הטעם שבבגד צבעוני הכתם לא מטמא כי אינו ניכר, יש שהחמירו בבגד בצבע בהיר אשר ניתן לזהות את הכתם כדם, שהכתם ייטמא.¹⁷ ובבגד שקוף נראה לומר שניתן לזהות את מדובר בדם, אך בשו"ת 'ציץ אליעזר'¹⁸ סובר שכל בגד צבוע שאינו לבן מציל מטומאת כתמים, אף אם ניתן לזהות שהכתם הוא דם.

ג. בבגד שקוף

על פי השיטה המקלה בכל כתם הנמצא על בגד צבעוני, גם אם הבגד בהיר, יש לעיין בגדרו של בגד שקוף ביחס להיתר זה: האם ההיתר הוא כי הבגד אינו לבן, ואז נוכל להיתר גם בגד שקוף, שהרי אינו לבן, או שמא ההיתר הוא לבגד צבעוני, ובגד שקוף אינו צבעוני. מלשון הברייתא:

תנו רבנן, בגד צבוע – מטמא משום כתם, רבי נתן בר יוסף אומר: אינו מטמא משום כתם.¹⁹

נשמע שההיתר הוא בבגד צבוע דווקא. אך מלשון הרמב"ם²⁰ אפשר להבין אחרת, ואלו דבריו:

כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה טהור ואינה חוששת לו, כיצד... שכל שאינו מקבל טומאה לא גזרו על כתם שימצא בו, ולא במקבל טומאה אלא אם כן **היה לבן**, אבל כלי צבעונין אין חוששין לכתם הנמצא בהן, לפיכך תקנו חכמים שתלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מדין הכתמים.

משמע מדבריו שגזרת כתמים שייכת רק אם הבגד לבן. כך ניתן ללמוד גם מדברי רש"י,²¹ שפירש את דברי הגמרא שיש לעשות את הבדיקות דווקא במטלית לבנה, כי 'מראות הדמים נכרים בה'. משמע שבלבן דווקא אפשר לזהות את הצבע. מעבר לדין בעצם הגדר של ההיתר כנ"ל, לכאורה ניתן לומר מצד הסברה שכתם הנמצא על בגד

14. נידה שם.

15. חכמת אדם, כלל קיג סעי' י.

16. ראה משנה נגעים פי"א מ"ג. בשו"ת שואל ומשיב, סי' שסב, משמע שלומדים דין כתם מדין טומאת נגעים שבבגד לבן יהיה ניכר צבע הדם. בשו"ת ציץ אליעזר, ח"ו סי' כג, הבין שמקור דבריו הוא סמיכות דין בגד צבעוני לדין דבר שאינו מקבל טומאה בשו"ע, י"ד סי' קצ סעי' י, עיין שם בהמשך דבריו שדוחה את דברי החכמת אדם.

17. שו"ת שבת הלוי, ח"ב סי' פז; שערי אורה עמוד 83; אך ראה להלן מדברי רש"י עצמו שמשמע שדווקא בבגד לבן גזרו.

18. שו"ת ציץ אליעזר, ח"ו סי' כג.

19. נידה סא ע"ב, ראה לעיל.

20. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פ"ט ה"ז.

21. רש"י, נידה כ ע"א ד"ה מטלית לבנה.

שקוף, צבעו מושפע מהרקע שיש מאחורי הבגד ומקשה על זיהוי הצבע, ולכן יהיה שייך לקטגוריה של בגד צבעוני, כי הכתם אינו ניכר עליו בבירור.²² אמנם מכיוון שאפשר להבחין אם הרקע לבן, יש מקום לומר שישנה חובה לברר את צבעו של הכתם על רקע לבן, ואז נגדיר את הבגד השקוף כבגד לבן.²³ כמו כן, לפי השיטה שלא גזרו טומאת כתמים על בגד צבעוני, מכיוון שלומדים מטומאת נגעים שאינה קיימת בבגד צבעוני, יש מקום להקל גם בבגד שקוף. הטעם להקל בבגד צבעוני נלמד מכך שבתורה נאמר צמר ופשתים, ופשתן מעצם ברייתו מופיע דווקא בצבע לבן ולא בצבע אחר.²⁴ בדומה לכך, פשתן אינו מופיע בטבע גם בגוון שקוף.

סיכום

למעשה, מכיוון שמדובר בשאלה השנויה במחלוקת ויש לה צדדים לכאן ולכאן, והלכה היא ש'בכתמים שומעים להקל',²⁵ נראה שהמקל יש לו על מי לסמוך.²⁶

-
22. בספר מעין אומר, ח"ז הלכות נידה סי' קנז, מובאת שאלה על כתם שנמצא במים של השירותים, ואחת הסברות שהובאו שם להקל היא הבעיה לזהות אם אכן זה צבע של דם.
 23. כך הורו לי למעשה הרב יעקב אריאל והרב דוב ליאור.
 24. בניגוד לצמר שיכול להיות גם בצבעים אחרים. ראה תורת כהנים (תזריע פרשת נגעים פי"ג ג-ד).
 25. רא"ש, נידה פ"ט סי' א.
 26. וכן הורה לנו להקל בתשובה בעל שו"ת ארחותיך למדני.